

I. Poloha, rozloha a členitost

Americký kontinent (Nový svět) → Severní Amerika a Jižní Amerika, pojmenování po Amerigu Vespuccim (ital)

S. Amerika → 24,3 mil. km², 504 mil. obyv., hustota zalidnění 20,6 obyv./km²

J. Amerika → 17,8 mil. km², 361 mil. obyv., hustota zalidnění 20,3 obyv./km²

Krajní body

S - mys Murchison

J - mys Froward

Z - mys prince Waleského

V - mys Branco

Největší ostrovy

1. Grónsko
2. Baffinův ostrov
3. Victoriin ostrov
4. Ellesmerův ostrov
5. Newfoundland

Členění FG

Severní Amerika - Tehuantepecká šíje - **Střední Amerika** - Panamská šíje - **Jižní Amerika**

Členění SE

Anglosaská Amerika - hranice mezi USA a Mexikem - **Latinská Amerika**

PŘÍRODNÍ POMĚRY**GEOLOGIE A GEOMORFOLOGIE**

- 1.) Laurasie → oddělení severoamerické litosférické desky (jádro: Kanadský štít)
- 2.) Gondwana → oddělení jihoamerické litosférické desky (jádro: Brazílsko-guyanský štít)
- 3.) kontakt litosférických desek: Juan de Fuca, Karibská a Kokosová deska, Nazca, SA a JA deska
divergentní rozhraní - Severoamerická x Euroasijská, Jihoamerická x Africká
konvergentní rozhraní - Jihoamerická x Nazca → subdukční zóna (Peruánsko-chilský příkop), → řetěz sopek : Cotopaxi, Chimborazo, Sangay; → sopečný ostrovní oblouk : Aleutský, Malých Antil; Juan de Fuca klesá pod Severoamerickou desku
neutrální rozhraní (transformní zlomy) - zlom San Andreas
- 4.) Severní Amerika - geologie
prvohory - Kanadský štít se vyklenul a jeho centrální část se propadla → vznik Hudsonova zálivu
mladší prvohory → odeznění vrásnění, vznik mocných uhelných pánví
drhohory - bez horotvorných procesů, denudace
křída → mořská transgrese od S a J
třetihory - vyvrásnění Kordiller → vznik horských pásem (vnitřní, pobřežní → prostor mezi nimi vyzdvižen a rozlámán - sopečná činnost → lávové příkrovy (Kolumbijská plošina); Appalačské pohoří rozlámáno na kry
čtvrtohory - přemodelování ledovcem, horské ledovce i v Mexiku
→ ledovec Malaspina (vyšší horská část, splaz má charakter pevninského ledovce a přechází do moře)

Fyzickogeografické regiony

I. Severní Amerika

1. **Pobřežní nížina** - usazeniny, nedostatečné odvodňování vodními toky → vznik zamokřených území; u Mexického zálivu → hustá síť řek → úrodné půdy (bavlník, podzemnice) → aglomerace, megapole; Atlantská a Mississippská nížina
2. **Appalačské pohoří** - staré, měkkce tvarované pásmo → pokračování na ostrově Newfoundland, složitá vrásňová struktura, prvohorní usazeniny → zásoby černého uhlí; SV a JZ Appalače, pohoří Allegheny, Mt. Mitchell 2037 m n.m.
3. **Piedmont** - přechod Appalačského pohoří do pobřežních nížin

4. **Velké roviny/prérie** – ledovcový reliéf, dnes rozorány → nejúrodnější zemědělské oblasti světa; chladný sever a suchý západ → limitující klimatické podmínky, Bad lands – oblast pod úrovní rovin, nevhodné pro zemědělství a osídlování
 5. Vnitřní pásmo Kordiller
Skalnaté hory – přírodní krásy a národní parky, př. Yellowstoneký n. p., n. p. Jasper Banff
Brooksovo pohoří
Sierra Madre Oriental
 6. **Vnitřní/Mezihorské plošiny** – vysoká nadmořská výška, suché kontinentální klima
Kolumbijská plošina
Velká pánev → Údolí Smrti
Koloradská plošina → Grand Canyon → usazené pískovce rozbrázděny větrnou erozí a vodními toky → vznik typických tvarů: kaňony, svědecké vrchy, skalní okna, mosty
Mexická náhorní plošina → Cordillera Neovolcánica (Popocatépetl, Citlaltépetl – 5699 m n.m.)
→ Mohavská, Sonorská, Gilská a Nevadská poušť
 7. **Tichooceánské pobřeží / Pobřežní pásmo**
Aleutské pohoří
Aljašské pohoří (Mt. McKinley 6194 m n.m.)
Pohoří sv. Eliáše (Mt. Logan 6050 m n.m.)
Pobřežní pásmo
Kaskádové hory (Mt. Rainier, Mt. St. Helens)
Sierra Nevada
Sierra Madre Occidental
Sierra Madre del Sur
 8. **Kanadský štít / Laurentinská vysočina**
→ povrch modelován ledovcem
 9. **Arktická nížina**
 10. **Vnitřní vysočiny**
 11. **Centrální roviny**
 12. **Středoamerická Kordillera**
 - a) kontinentální průběh → Tajumulco 4210 m n.m. - sopka
 - b) ostrovní oblouk → Jamajka, Haiti, Malé Antily
- 5.) Jižní Amerika – geologie
→ jednodušší stavba
→ neproběhlo 4h zalednění (kromě j. Chile – Patagonie - fjordy)
→ základ : Brailsko-guyanský štít (starohorní až prvohorní horniny) → 2 celky: Brazilská vysočina a Guyanská vysočina
→ vzhled: zarovnaný povrch se sedimenty byl zpětnou erozí vodních toků rozčleněn → stolové hory (Guyanská vysočina), žulové masívy
→ **třetihory** – vrásnění And → tlaky způsobily vyklenutí štítu a pak pokles centrální části (Amazonská nížina, 2 pásma → vnitřní a pobřežní, mezi nimi náhorní plošiny

Fyzickogeografické regiony

II. Jižní Amerika

1. **Orinocká nížina**
→ oblast tektonického poklesu, silná vrstva říčních sedimentů
2. **Guyanská vysočina**
→ mírně zvlněná parovina, osamělé ostrovní hory (Pico de Neblina)
3. **Brazilská vysočina**
→ mírně nakloněná k SZ, plošina Matto Grosso
4. **Amazonská nížina**
→ nejrozsáhlejší náplavová nížina na světě, plochý reliéf s hustou říční sítí
5. **Laplatská nížina**
2 části:
 - a) Gran Chaco → charakteristické močály a občasně zaplavovaná území, tzv. pantanal
 - b) Pampas → překryty vrstvou spraší (úrodné půdy)

6. **Patagonie**

→ stupňovité vyvýšeniny a plošiny

→ ledovcová modelace → jezera (Buenos Aires, Viedma, Nahuel Huapi), fjordy

7. **Andy**

3 celky: severní, střední (centrální), jižní

Severní Andy

a) Karibské Andy

b) Severozápadní Andy → 3 pásma (Z, centrální, V Kordilera) oddělená řekami – Cauce, Magdalena;

c) Ekvádorské Andy → 2 pásma (V, Z) + mezihorská plošina oddělená zlomy → sopky (Chimborazo, Cotopaxi, Sangay)

Střední Andy

a) Peruánské Andy – 3 pásma oddělená řekami

b) Vlastní centrální Andy – pásma s mezihorskými plošinami : ALTIPLANO – jezera Titicaca, Poopó, PUNA DE ATACAMA – pod Altiplanem

Jižní Andy

a) Chilské Andy – Aconcagua 6959 m n.m., sopka Maipo

b) Patagonské Andy – zalednění

KLIMATICKÉ poměryFaktory ovlivňující klima

- 1) poledníkový tvar orografických celků, nejvyšší pohoří na Z → izolace od vlivu Tichého oceánu
- 2) pronikání vzduchu ze S na J i z J na S
- 3) přesun vzdušných hmot z Pacifiku ve směru Z→V je velmi obtížný → žádný význam
- 4) nevýrazné vlivy Atlantského oceánu
- 5) cirkulační tlakové útvary: stálé → oceán, sezónní → pevnina
Kanadská tlaková výše → střed nad Aljaškou, sezónní vliv (jen zima)
Aleutská tlaková níže → stálá, nad oceánem
Havajská tlaková výše, Azorská tlaková výše → stacionární
obecně: → rovník N, obratníky → V, polární kruh → N
- 6) posun termického rovníku → ovlivnění proudění (Coriolisova síla)
- 7) vpád arktického vzduchu ze S → výrazné ochlazení, vyšší efektivní vyzařování povrchu
- 8) vznik tornád a tropických cyklón
- 9) Jižní Amerika pod vlivem pasátů – SV, JV → setkání v zóně tropické konvergence
- 10) mořské proudy
 - a) teplé: Aleutský, Rovníkový protiproud, Brazilský, Jižní rovníkový, Golfský
 - b) studené: Kalifornský, Peruánský, Falklandský, Labradorský

Srážkové oblasti

1. Sever pacifického pobřeží S Ameriky
→ celoroční vysoké úhrny → Aleutská tlaková níže, 1500 – 2000 mm
2. Střed pacifického pobřeží S Ameriky – 250 – 600 mm
→ postupný úbytek srážek, mlha, vlhko → studený mořský proud ochlazuje spodní vrstvu až na rosný bod
3. Jih pacifického pobřeží S Ameriky
→ vliv cyklonální aktivity na tropické frontě → více srážek 1500 mm
4. Kontinentální oblast
→ sever – nízké úhrny srážek 100 – 300 mm → arktické pouště
→ střed – extrémě aridní klima, srážky přináší průnik atlantského vzduchu
→ jih – směrem k Mexickému zálivu stoupají srážky až na 1500 mm
5. Atlantské pobřeží
→ úhrny rostou od S k J
→ celoročně pod vlivem Atlantského oceánu

6. Rovníkový pás
→ pravidelné a krátkodobé srážky, odpolední srážky, 2000 – 3000 mm
→ hory → návětrný a závětrný efekt
7. Pás tropů a subtropů
→ V pobřeží přesun vzduchových hmot z Atlantiku → 1000 – 2000 mm
→ Z pobřeží → teplotní inverze (Peruánský proud) → aridní klima méně jak 250 mm
→ jižně od 30°j.š. → vliv cyklonální činnosti na polární frontě 500 – 1000 mm
Nejméně srážek na VÝCHODNÍM úpatí And
8. Mírný pás
→ Z pobřeží bohaté na srážky 2000 – 2500 mm
→ V pobřeží minimum srážek 250 mm

KLIMATICKÉ PÁSY

- 1.) Arktický pás
→ je teplejší než v Asii (větší projev kontinentality)
→ dlouhé a mrazivé zimy (až 7 měsíců), nízká srážková bilance do 300 mm
→ ledovcové pásmo a pásmo arktických pustin
- 2.) Subarktický pás
→ dlouhá zima, krátké léto
→ pásma: tichooceánské, pevninské, atlantské
- 3.) Mírný pás
 - a) boreální pásmo → část Aljašky, severní část Kanady, jih Labradoru; zimy dlouhé a mrazivé s jasnou oblohou, sněžení nebývá časté
 - b) Pacifické pásmo → úzký pruh, vyrovnané teplotní rozdíly
 - c) Kontinentální pásmo → velké teplotní rozdíly mezi létem a zimou i dnem a nocí, nízké srážky (250-450mm), v zimě možné blizzardy
 - d) Atlantské pásmo → pod vlivem monzunového proudění, v zimě nejsou extrémně nízké teploty
- 4.) Subtropický pás
 - a) Pacifické pásmo → horká dlouhá léta, teplá a deštivá zima (masy horkého tropického vzduchu z mezihorských pánví vytlačují v létě oceánský vzduch), Kalifornie
 - b) Kontinentální pásmo → extrémní aridní klima (ze stran obklopen pohořím), ostrovy tropického kontinentálního vzduchu, Nevada
 - c) Atlanticko-kontinentální pásmo → letní srážky
 - d) Atlanticko-monzunové pásmo → jih Floridy
 - e) Vysokohorské pásmo
- 5.) Tropický pás
 - a) Atlantsko-pacifická oblast → velké denní amplitudy
 - b) Atlantská oblast → ostrovy → vliv pasátů
- 6.) Pás rovníkových monzunů (subekvatoriální)
- 7.) Rovníkový pás (ekvatoriální)
3 části: pacifická, vysokohorská, amazonská
→ pravidelné srážky, průměrné teploty 25 – 27°C, dopoledne výpar, odpoledne déšť
- 8.) Tropický pás J. Ameriky
4 části: pacifická (aridní), vysokohorská, kontinentální, atlantská → JV pasát
→ Altiplano, Puna → velmi nízké teploty
→ studený Humboldtův proud → nedostatek srážek → pouště
- 9.) Subtropický pás J. Ameriky
→ horká léta, teplá zima
→ ve vnitrozemí v podhůří je v zimě chladněji a sucho → pampy
- 10.) Mírný pás
→ pod vlivem západního proudění
 - a) západní Patagonie → západní větry přinášejí srážky (až 5000 mm)
 - b) východní Patagonie → srážkový stín And, stepi → polopouště → pouště

HYDROLOGICKÉ poměryZákladní znaky

- a) příznivé orografické podmínky pro vznik říčních systémů
 - b) hlavním pevninským rozvodím jsou Kordillery
 - c) 75% úmoří Atlantského oceánu, 10% úmoří Tichého oceánu, 5% úmoří Severního ledového oceánu, 10% bezodtoká oblast
 - d) Z pobřeží → krátké toky s velkým spádem
V pobřeží → velké říční systémy, zdrojnice v horách
S pobřeží → ledovcová modelace
1. Mississippi
→ ř. Missouri, Arkansas, Ohio
→ zdrojem vody je tající sníh (duben, květen), ústí deltou
 2. Mackenzie
→ pramení pod názvem Tinlavy → Peace → do j. Athabaska → Slave → do Velkého Otročího j. → Mackenzie
 3. Sv. Vavřinec
→ vytéká z j. Ontario, vyrovnaný režim průtoku, dopravní význam
 4. Colorado
→ protéká Grand Canyonem, vysoký výpar
 5. Rio Grande
→ sezónní charakter, vysychá
 6. Columbia
→ maximální vodnatost na jaře a počátkem léta, vodní režim vyrovnávají přehradý
 7. Yukon
→ zlatá horečka
 8. Amazonka
→ zdrojnice: Ucayali – Apurimac – Marañón
→ v ústí šířka 80 – 90 km, max. 320 km, hloubka 45 m, průtok až 220 tis m³/s
→ přítoky: Juruá, Madeira, Tapájos, Tocantins, Rio Negro
→ pro námořní lodě splavná od přístavu Manaus (1690 km)
→ přílivová vlna **pororoca** proniká až 1400 km od ústí
→ délka toku 7025 km, plocha povodí 7,17 mil. km², ústí deltou
 9. Orinoko
→ na horním toku se objevuje **bifurkace** → řeka se dělí na dvě ramena: levé teče k JZ do povodí Amazonky a pravé pokračuje do povodí Orinoka
 10. Paraná
→ soutok 2 řek : Paranaíba a Grande
→ LaPlata → označení od soutoku Paraná a Uruguay, nálevkovité ústí (estuárium)
→ nádrž Itaipu, na přítoku vodopády Iguacu
 11. Uruguay

JEZERA

- a) **ledovcového původu**
→ Velké Medvědí, Velké Otročí, Athabaska, Sobí ...
 - b) **tektonicko-ledovcového původu**
→ Velká jezera: Hořejší – Huronské – Michiganské – Erijské - /Niagarské vdp./ - Ontario
 - c) **tektonicko-sopečného původu**
→ Nicaragua, Managua
- j. Maracaibo, Titicaca, Poopó, Salinas Grandes – slané, Nahuel Huapi, Buenos Aires

GEOGRAFICKÁ ŠÍŘKOVÁ PÁSMA

Americká **flóra** patří do 3 floristických oblastí:

- **holarktická oblast** (= Severní Amerika, ne ale Střední Amerika a Florida)
tato oblast zahrnuje i části dalších kontinentů (v podstatě celou severní polokouli s výjimkou tropů), proto je květena Severní Ameriky podobná evropské a (severo)asijské, přirozeně se zachováním silné vnitřní diference podle klimatických pásů
- **neotropická oblast** (= Latinská Amerika bez Patagonie, karibské ostrovy, Florida)
nezasahuje na jiné kontinenty, proto druhové složení květeny není podobné žádné jiné oblasti, typický je vysoký počet endemitů, charakteristické rostliny: bromeliovitě, kaktusovitě, lichořeřišnicovitě apod.
- **antarktická oblast** (= Patagonie)

podobně i **fauna** je rozdělena, tentokrát ale pouze na 2 oblasti:

- **arktogeá** (Severní Amerika po Mexiko, ale též Evropa a severní Asie)
druhově chudší, podobné Evropě
- **neogeá** (Latinská Amerika, výlučně)
druhově bohatší, zejména na ptáky a hmyz, typičtí jsou chudozubí – lenochod, mravenečník, pásovec, málo je původních býložravců (lamy, tapíři), hojní jsou hlodavci (čincila, morče, nutrie), zvláštností jsou někteří vačnatci (př. vačice). Chybí naopak někteří pěvci (skřivani, sýkory, špačci) a některé čeledi plazů (ještěrkovití, zmije)

Biogeografické oblasti Ameriky jsou tyto (viz mapa):

POLÁRNÍ PUSTINY

Těž „arktická poušť“, prakticky bez vegetace, zahrnuje vnitrozemí Grónska a severní část Arktického souostroví

TUNDRA

Podle převažující rostliny se někdy dělí na mechovou a lišejníkovou tundru, kromě těchto rostlin se vyskytují brusinky, borůvky, břízy. Na jihu přechází v **lesotundru**.

BOREÁLNÍ JEHLIČNATÝ LES (TAJGA)

Fádní a jednotvárný les (borovice, smrk, modřín, jedle), přesto poněkud bohatší než v Eurasii (existuje možnost „ústupu“ a „návratu“ jednotlivých druhů ve směru S - J, zalednění proto druhovou skladbu neochudilo). V oblastech s oceánickým podnebím převládá smrk (tmavá tajga), v podmínkách kontinentálního klimatu převládá modřín (v centrální Kanadě, je schopen odolat větším výkyvům teplot). Na pacifickém pobřeží s. Ameriky je b.j.l. druhově nejbohatší (smrk, tsuga západní, zerav, douglaska), směrem na jih proniká na návětrných stranách pohoří daleko mimo boreální pásmo do těsného sousedství subtropické vegetace (Sierra Nevada s převahou sekvojovců, severní část Kalifornie - sekvoje). Živočišstvo: v celém b.j.l. podobné Eurasii (medvěd hnědý, liška, rys, los, bobr a podobně), pouze v S. A. žijí: ursoun kanadský (podobný dikobrazu), skunk, ondatra (v Evropě vysazena až roku 1905 v Čechách), norek, jelen wapiti apod.

OPADAVÉ LISTNATÉ LESY

Tj. lesy opadávající na zimu, vyskytují se v Americe ve dvou oblastech:

1. jižní Chile (vysoké srážky, lesy tvořeny hlavně pabukem)
2. východní část USA (hlavně buko-javorové, pestřejší než v Evropě (opět díky možnosti přesunu ve směru S -J), ve vnitrozemí na obvodu préríí převažují dubové lesy, živočišstvo: jako v Evropě, navíc např. jelenec virginský, z jižní Ameriky sem pronikla vačice, mýval apod.)

z větší části jsou o.l.l. vymýceny, souvislejší plochy pouze na horách

TVRDOLISTÉ LESY A KŘOVINY

Tj. lesy přizpůsobené středomořskému klimatu na západní straně kontinentu. Nacházejí se v úzkém pásu v Kalifornii (v severní části stálezelené tvrdolisté dubové lesy, na sušším jihu křovinaté formace (zde zvané **chaparral**, na rozdíl od podobných formací ve Středozeří jsou ale přirozené, mohly vzniknout i jako následek přirozených požárů).

V chilské oblasti původně zahrnovaly pobřežní oblast, na zbytky tvrdolistého lesa navazují ve vyšších polohách křoviny **espinal**.

Živočišstvo odpovídá geobiomu stepí a polopouští.

STEPI

Stepi se v S. A. označují jako **prérie** (USA, Kanada). Srážkové a teplotní podmínky nejsou ve všech částech stejné: od jihu k severu se snižuje teplota, od východu k západu ubývá srážek. V souladu s tím se prérie člení na 4 pásma:

- lesostep
- dlouhostéblá prémie („pravá“ prémie – až 2 m vysoká tráva, vysoké srážky bez výrazného období sucha, klimatické podmínky nebrání vzniku lesa, stromy se tam ale nemohou uchytit kvůli častým požárům a dřívě i kvůli intenzivnímu spásání stády bizonů)
- smíšená prémie
- krátkostéblá prémie

v jednotlivých pásmech prémie jsou i rozdílné půdy – v lesostepích, dlouhostéblých a smíšených prériích černozem – vhodné pro orbu, v krátkostéblé prerii kastanozem – vhodná už pouze jako pastvina (pokud nebrání pastvě porosty opuncí šířících se z jihu)

Ve východní Argentině se step označuje jako **pampa**. Také ona má příznivější klimatické poměry (srážky, teplota) než klasická step, bezlesost se vysvětluje buď požáry nebo půdními podmínkami. Je intenzivně zemědělsky využívána, z větší části jako orná půda, v JZ části jako pastvina pro ovce.

Ke stepům bývá řazena i chladná patagonská oblast ve srážkovém stínu And.

Živočiškové: dobře pohybliví býložraví kopytnatci, hlodavci (hlavně v obdělávaných oblastech), šelmy, drobní plazi apod. pro prerii je typický bizon (dnes drobné zbytky kdysi obrovské populace), kojot, puma, psoun ..., pro pampu zajíc pampový, jelínek pudu a podobně.

POUŠTĚ

V severní Americe se vyskytují pouze polopouště na SZ Mexika, v J Arizoně, Kalifornii apod., tradičně jsou ale označovány jako „poušť“ (Sonorská, Mojavská, Gilská ...). Charakteristické jsou pro ně kaktusy (saguaro apod.) a agáve. Živočišstvo je bohatší než v pouštích: hlodavci (tarbík, sysel), pásovcí, z šelem kojot, puma, hojně jsou plazi.

V jižní Americe jsou pouště při západním pobřeží (hl. Atacama) od severního Chile prakticky až k rovníku. Oblast je extrémně aridní, vegetaci proto tvoří rostliny, které dokáží využít mlžné vlhkosti, ve vyšších horských polohách kde jsou větší srážky i kaktusy a xerofitní bromélie.

SAVANY

Savany se vyskytují v tropech s obdobím sucha a dešťů, typické jsou hlavně pro jižní Ameriku, kde dostaly řadu místních názvů: **palmares**, tj. zaplavované savany, světlé, s nedostatkem půdního kyslíku, což omezuje růst rostlin, **pantanal**, tj. savany v JZ Brazílii, v zimě suché, v létě bažinaté, **llanos** v povodí Orinoka (mají dostatek srážek, růst stromů pravděpodobně omezuje železitá krusta v nepatrné hloubce pod povrchem půdy), **guyanská náhorní savana**, **campos** na Brazílské vysočině (jakýsi přechod mezi savanou a opadavým lesem).

TROPICKÉ STŘÍDAVĚ VLHKÉ LESY

Zahrnují tyto typy:

- **polovždzelené tropické lesy** (lemují vždyzelené lesy)
- **vlhké opadavé tropické lesy** (období sucha přežívají tím, že utlumí živ. Aktivitu a opadají), vyskytují se hlavně na pacifické straně Středoamerické šíje a Antilách
- **tropické sucholesy** (opadavé lesy, severní Chaco)
- **trnitosukulentní lesy a trnité křoviny** (např. **caatinga** v SV části Brazílie, formace v Gran Chacu, sever Venezuely, závětrné strany karibských ostrovů a pod)

TROPICKÉ DEŠTNÉ LESY

Vyskytují se souvisle v povodí Amazonky, Orinoka a na Středoamerické šíji. Tropický deštný les v Amazonii se dělí na 3 části:

- igapó (větší část roku zaplaven vodou, bažinatý)
- várzea (periodicky zaplavován vodou)
- eté (nezaplavovaná část lesa)

Charakteristická je velká druhová rozmanitost vegetace, z živočichů jsou typičtí: opice, chudozubí, vačice kolibříci, papoušci apod.

V Kordillerách je výrazná výšková stupňovitost – v případě And vypadá takto:

Do 1000 m **tierra caliente** – „horká země“ (tropický deštný les)

Do 2000 m **tierra templada** – „mírná země“ (horský tropický les)

Do 4000 m **tierra fría** – „chladná země“ (mlžný les, páramo (pouze tráva, kaktusy...))

Do 5000 m **tierra helada** – „studená země“ (horská tundra)

Nad ní je **tierra nevada** – „zasněžená země“ (věčný sníh, zalednění)

Užitkové rostliny pocházející z Ameriky:

Severní Amerika	- slunečnice, topinambur, jahodník virginský
Střední Amerika	- kukuřice, paprika, bavlník barbadoský, tabák, sisal
Jižní Amerika	- brambor, rajče, fazol, podzemnice olejná, maniok, kakaovník, kaučukovník, ananasovník

„slovníček“:

campos [kampos], travnaté vegetační formace v Brazílii. Nejvíce rozšířené campos cerrados (tropické keřové a stromové savany) tvoří až 22 % plochy. Vypalováním lesů a trávy jejich plochy rostou. Přechodem k vlhkým lesům je savanový les, tzv. cerradão či matoralo.

(yerba) maté - sušené části jihoamerického stromu cesmíny paraguayské (*Ilex paraguariensis*). Sklízí se listy, stonky a vegetační vrcholy, které se lámou, suší a roztloukají.

Ilanos [ljanos], travnaté stepi v tropickém a subtropickém pásmu Jižní Ameriky.

pampy, stepní biomy neotropické oblasti.

prérie, stepní biomy oblasti neartické. Rozlišují se tři základní typy: pravá prérie s porosty dlouholistých trav, krátkostébelná prérie a prérie porostlé trsnatými travami a bylinami.

selva - tropický deštný les v Jižní Americe

caatinga - suché křovinné lesy s kaktusovou stepí a voskovou palmou v Brazílii

chapada [čapada] - krajinný typ severního okraje latinskoamerického Gran Chaka. Porosty opadavých stromů z čeledi bobovitých.

salar - bezodtoká slaná pánev

OBYVATELSTVO

- 1.) 868 mil. obyv. (2003) → S.A. (503 mil.) stř. A. (81 mil.) J.A. (364 mil.)
- 2.) hustota zalidnění 18 obyv./km² → nerovnoměrné rozmístění
 Bermudy: Portoriko: → největší hustota zalidnění
 Grónsko: 0,03 Franc. Guyana: 1,8 → nejmenší hustota zalidnění
- 3.) → soustředění obyvatel do měst → S.A. 76% J.A. 75%
- 4.) → vysoký přirozený přírůstek v důsledku poklesu úmrtnosti (natalita Anglosaská Amerika 13,8‰; Latinská Amerika 20,5‰; mortalita 8,6 a 6‰) → Anglosaská Amerika roste migrací, Latinská Amerika porodností

HISTORIE

Osídlení Ameriky

Teorie: ze severu ve třech vlnách (mormoni na to ale mají jiný názor)

- 15. stol.: prakticky souvislé osídlení
- kulturně a jazykově rozmanité obyvatelstvo
- Organizace společnosti: kmenové svazy, pouze ve Střední Americe a na Z Jižní Ameriky centralizované státy (městské státy Mayů; vojensky organizovaní Aztékové; Inkové... - všechny je lze přirovnat k raně otrokářským státům Středomoří)
- Z předkolumbovské éry chybí písemné dějiny (pouze ve Střední Americe; Inkové měli jen statistické záznamy, ne klasické písmo)

Objevitelé a Dobyvatelé

10. století → kontakt s Vikingy
 1492 → **Kryštof Kolumbus**: Bahamy, Kuba, Haiti
 1497 → **John Cabot**: Labrador, New Founland (1498 výprava se ztratila)
 1499 → **Amerigo Vespucci** : ústí Amazonky, popularizace kontinentu
 1520 → **Fernão de Magalhães** → ústí La Plata
 1519 - 1522 → **Hernando Cortes**: Aztécká říše → místokrálovství Nové Španělsko, DOBYVATEL
 1531 - 1536 → Francisco Pizarro : říše Inků → místokrálovství Peru

KOLONIZACE - (pro seminář z geografie)

1. Španělé

získali: Střední Amerika, Karibik, západ Jižní Ameriky

- 1718 vytvořeno místokrálovství Nová Granada ve Střední Americe
- 1776 vyčleněno místokrálovství Río de la Plata (Argentina, Uruguay, Paraguay)
- Domorodci: asimilace

2. Portugalci

získali Brazílii, domorodci zatlačováni do vnitrozemí

3. Angličané

získali: východní pobřeží Severní Ameriky po Appalače - od 17. stol. kolonizovali Newfoundland a další oblasti, o které Španělé ani Portugalci neměli zájem

- kolonie několika typů - korunní kolonie, soukromé kolonie a smíšené kolonie
- Domorodci: zatlačováni do vnitrozemí

4. Francouzi

postupovali podél řeky sv. Vavřince (Québec - rychlé osídlování) a podél Mississippi (Louisiana - podstatně menší osídlování) do vnitrozemí za Appalačemi; vojensky ani „logisticky“ je neudrželi:

- 1763 ztráta kolonií v Kanadě (převzali je Britové)
- 18. stol. Florida předána Španělům
- 1803 ztráta Louisiany (tj. prakticky celého povodí Mississippi) ... Francie procházela revolučními roky a přednostně musela vyřešit vnitropolitickou situaci, proto území prodali USA za 15 USD/km²
- udrželi jen kolonie v Karibiku a Francouzskou Guyanu

5. Rusové

Aljaška od pol. 18. stol.

1867 ji prodali jako bezcennou USA v ceně 4,70 USD/km²

6. Nizozemci

kolonizovali střední část pobřeží Severní Ameriky (oblast dnešního New Yorku), 1667 vyměnili Nový Amsterdam za dnešní Surinam.

7. Dánové

kolonizovali Grónsko a „Dánskou Západní Indii“ (Panenské ostrovy) v Karibském moři, kterou drželi do 1917 (poté ji po referendu prodali USA)

→ od 18. století zahájen proces dekolonizace

Rasové zastoupení1. **Europoidní rasa**

Angloameričané → potomci přistěhovalců z britských ostrovů, USA a Kanada

Latinoameričané → potomci přistěhovalců ze Španělska - Hispanoameričané, Portugalska, Itálie → střední a jižní Amerika

Frankoameričané → potomci přistěhovalců z Francie → kanadská provincie Quebec, bývalé francouzské kolonie

2. **Mongoloidní rasa**

Eskymáci - tzv. Inuité (lidé) → sever Kanady, Aljaška

Indiáni - horští, nížinní, říše Inků, Aztéků ... → horské oblasti a rezervace

3. **Negroidní rasa**

Afroameričané - potomci dovezených otroků j jižně od Sahary

MÍŠENCI

1. **mestici** → běloch a indián
2. **mulati** → běloch a černocho
3. **zambové** → černocho a indián

12 „RASOVÝCH“ TYPŮ ZEMÍ

1. **bělošské země**: Kanada (66 %), USA (bez JV části), Argentina (97 %), Uruguay (88 %),
2. **mulatsko-bělošské**: Portoriko (8 % - 80 %)
3. **bělošsko-mulatské**: Kuba (51 % - 37 %), některé ostrovy Malých Antil
4. **mulatské státy**: Dominikánská republika (73 %)
5. **černošské státy**: Haiti (95 %),
6. **bělošsko-černošské**: Francouzská Guyana (12 % - 66 %)
7. **černošsko-bělošské**: JV část USA
8. **mesticko-bělošské**: Kostarika
9. **bělošsko-mestické**: Chile, Venezuela, Kolumbie (58 % - 20 %)
10. **indiánsko-mestické**: Mexiko (30 % - 60 %)
11. **mesticko-indiánské**: Guatemala, Ekvádor, Peru, Bolívie, Paraguay
12. **inuitské**: Grónsko, Nunavut

JAZYKOVÁ STRUKTURA**Evropské jazyky:**

1. *angličtina* ... Kanada, USA, Střední Amerika
2. *španělština* ... na drobné výjimky celá Latinská Amerika
3. *portugalština* ... Brazílie
4. *francouzština* ... Haiti, část Kanady, francouzská zámořská území
5. *nizozemština* ... Aruba, Nizozemské Antily, Surinam
6. *dánština* ... Grónsko

Domorodé jazyky:

1. *kečuánština* + *ajmarština* (Peru, Bolívie)
2. *guaraní* (Paraguay)
3. *grónština* (Grónsko)
4. *inuktitut* (Nunavut)

NÁBOŽENSKÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA

- 1.) jednoznačně závislé na náboženství kolonizátorů, proto všude převažuje **křesťanství**
 - Francouzi, Španělé, Portugalci ⇒ *převaha římských katolíků*.
 - USA, Kanada ... katolíci tvoří 1/3 obyv. (potomci Irů a katolických národů Evropy), velké je zastoupení *protestantských směrů*. Výrazně protestantské jsou USA a některé bývalé britské kolonie v Karibiku. Vnitřně nejednotné, řada směrů a sekt: anglikáni, presbyteriáni, luteráni, kvakeři, adventisté sedmého dne, Svědci Jehovovi, Mormoni ...
- 2.) V podstatně menší míře je zastoupen **islám**
 - zejména v oblastech přistěhovalců z islámských zemí: Surinam, Trinidad a Tobago; šíří(l) se i v USA – jednak přistěhovalcům, jednak radikálním černošským hnutím (hnutí černých panterů).
- 3.) **Hinduismus** ve větší míře pouze v Guyaně, značně modifikovaný, vedle ortodoxních hinduistů má silný vliv reformní hnutí Arya Samaj (monoteisté, odmítají kastovní systém)
- 4.) **Judaismus** centrum v USA (více Židů než v Izraeli)
 - Silná lobistická skupina (ovlivňují politiku USA v podpoře Izraele)
 - směry: liberální (převažuje, sem patří mj. i 2 mil. Židů v New Yorku) a ortodoxní
- 5.) **africká náboženství** - zachovala se více v Latinské Americe, mají čtyři formy:
 - náboženství Jorubů (⇒ santeria; z dnešní Nigérie)
 - náboženství Ašantů (z dnešní Ghany)
 - náboženství Bantuů (⇒ candomble; z dnešního Konga)
 - náboženství Fonů (⇒ vúdú; z dnešního Beninu)

HISTORIE VÝVOJE OBYVATELSTVA

Původní obyvatelstvo Ameriky při příchodu prvních Evropanů: 60 mil. (max. 150 mil.)

- Střet s Evropany ⇒ pokles počtu Indiánů...
 - Antily: z neznámého počtu prakticky na 0
 - Mexiko: z 20 mil. na 1 mil.
 - obecně v nížinách na 2 %, v horách na 30 %
- Jednalo se tedy o **demografický kolaps původního obyvatelstva** (od objevení Ameriky pro Evropu do 17. stol.), později mírný růst. V Severní Americe nastal také kolaps, ale hloubka poklesu byla menší a měl opožděný průběh (17. – 19. stol.)

Příčiny demografického kolapsu

1. **přímé vyvražďování** („černá legenda“)
2. **kulturní šok** a naprosté zhroucení dosavadních společenských struktur (sebevraždy, zabíjení vlastních dětí...)
3. **zavlečení evropských chorob** (mor, spalničky, neštovice – tzv. „mikrobiologické sjednocení světa“) a **stravovacích zvyků** (alkohol)

I. Po příchodu Evropanů - ŠPANĚLÉ

Kolonie chápány jako sesterská království (kopie španělské kultury, organizovali je jako vlastní Španělsko, snaha Indiány pokřtít, zkulturnit a využít k práci ... otrokářství, nevolnictví)

- a) **1512** Indiáni uznáni „za lidi“ ⇒ jistá míra rovnoprávnosti (ale nadále rasové předsudky), nikdy nedošlo ke „genocidě“, naopak rychlé míšení obyvatel (převaha bílých mužů – chtěli manželky).
- b) Výjimka: Karibik – zde domorodci vybiti a nahrazení africkými černochoy (otroci na plantážích třtiny atd.)

II. Po příchodu Evropanů - ANGLIČANÉ

Snaha využít domorodce k práci nevyšla ⇒ zatlačení původních obyvatel mimo jejich území

- na severu vznikly osídlenecké kolonie, na jihu plantážní kolonie (běloši organizovali práci, černoši na práci dovezeni z Afriky)
- vyhýbali se míšení ras, původní obyvatelstvo zatlačeno do izolovaných území a nahrazeno na S bělochy, na J bělochy+černochoy
- pozvolná genocida původních obyvatel (byli vytlačeni do rezervací, náhradou materiální podpora, z Indiánů se stali materiálně závislí „příživníci“).

KONCENTRACE OBYVATELSTVASeverní Amerika

→ urbanizovaná megapole

- a) **Bos-wash** → Boston → New York → Washington DC
- b) **Chi-pitts** → Chicago → Pittsburg (hlavní průmyslová oblast USA)
- c) **San-san** → San Francisco → Los Angeles → San Diego

Jižní Amerika

→ urbanizované oblasti

- a) JV Brazílie → Rio de Janeiro, Sao Paulo
- b) Megapole La Plata → Montevideo, Buenos Aires
- c) severní pobřeží → Maracaibský záliv

Latinskoamerická města

→ spontánní příliv obyvatel v vznik chudinských čtvrtí (př. favelas v Brazílii, colonias proletarias v Mexiku)

HISTORIE VÝVOJE OBYVATELSTVA

Původní obyvatelstvo Ameriky při příchodu prvních Evropanů: 60 mil. (max. 150 mil.)

- Střet s Evropany ⇒ pokles počtu Indiánů...
 - Antily: z neznámého počtu prakticky na 0
 - Mexiko: z 20 mil. na 1 mil.
 - obecně v nížinách na 2 %, v horách na 30 %
- Jednalo se tedy o **demografický kolaps původního obyvatelstva** (od objevení Ameriky pro Evropu do 17. stol.), později mírný růst. V Severní Americe nastal také kolaps, ale hloubka poklesu byla menší a měl opožděný průběh (17. - 19. stol.)

Příčiny demografického kolapsu

1. **přímé vyvražďování** („černá legenda“)
2. **kulturní šok** a naprosté zhroutilí dosavadních společenských struktur (sebevraždy, zabíjení vlastních dětí...)
3. **zavlečení evropských chorob** (mor, spalničky, neštovice - tzv. „mikrobiologické sjednocení světa“) a **stravovacích zvyků** (alkohol)

Po příchodu Evropanů - Španělé

Kolonie chápány jako sesterská království (kopie španělské kultury, organizovali je jako vlastní Španělsko, snaha Indiány pokřtít, zkulturnit a využít k práci ... otrokářství, nevolnictví)

1. 1512 Indiáni uznáni „za lidi“ ⇒ jistá míra rovnoprávnosti (ale nadále rasové předsudky), nikdy nedošlo ke „genocidě“, naopak rychlé míšení obyvatel (převaha bílých mužů - chtěli manželky).
2. Výjimka: Karibik - zde domorodci vybiti a nahrazeni africkými černochoy (otroci na plantážích třtiny atd.)

Po příchodu Evropanů - Angličané

Snaha využít domorodce k práci nevyšla ⇒ zatlačení původních obyvatel mimo jejich území

1. na severu vznikly osídlenecké kolonie, na jihu plantážní kolonie (běloši organizovali práci, černoši na práci dovezení z Afriky)
2. vyhýbali se míšení ras, původní obyvatelstvo zatlačeno do izolovaných území a nahrazeno na S bělochy, na J bělochy+černochoy
3. pozvolná genocida původních obyvatel (byli vytlačeni do rezervací, náhradou materiální podpora, z Indiánů se stali materiálně závislí „příživníci“).

POPULAČNÍ TRENDY

V **USA** dochází k postupné *hispanizaci* (tj. růstu podílu Hispánců), dochází k jazykovým změnám a většímu sepětí s Latinskou Amerikou.

- Hispánci = kulturní (částečně i jazyková) kategorie, zpravidla přistěhovalci z Latinské Ameriky a jejich potomci, mluvící španělsky. Nízký sociální statut, nízké vzdělání. Tvoří 70 % přistěhovalců (Mexiko atd.), navíc v USA mají i nejvyšší přirozený přírůstek ze všech skupin obyvatel

REGIONÁLNÍ ASPEKTY HOSPODÁŘSTVÍ

- **Anglosaská Amerika** je součástí bohatého Severu, tvoří jedno z jeho jader (dalšími jsou EU a Japonsko)
- **Latinská Amerika** je součástí chudého Jihu, je jeho nejrozvinutější částí (40 % výroby rozvojových států), ekonomicky jsou zdejší nejbohatší části na stejné úrovni jako nejchudší části bohatého Severu.

ANGLOSASKÁ AMERIKA

1. *rozsáhlé zdroje nerostných surovin* → zpracovává i suroviny dovezené, energetické suroviny, barevné kovy a vzácné kovy
2. *vyčníkající geografická poloha* → ochrana před konfliktními oblastmi ve světě
3. *bezprostřední zájmová sféra* → Latinská Amerika, zájmy zasahují do všech světadílů → odbyt
4. *pevné vztahy mezi USA a Kanadou* → pevnější než mezi evropskými státy
5. *finanční prostředky* → nasměrovány do oblasti výzkumu a vědy

LATINSKÁ AMERIKA

1. **obrovské ekonomické rozdíly mezistátní i vnitrostátní** (územní – sousedství chudých a bohatých oblastí; i sociální – soužití bohatých a chudých). Množství sociopatologických jevů (velká kriminalita – míra kriminalizace a korupce se stala brzdou rozvoje). Pozn.: i v USA je 17 % lidí chudých.
2. **chybějící vnitroregionální vazby** – v téměř všech případech je největším obchodním partnerem USA, často i západní Evropa. Jen pro tři státy je hlavním obchodním partnerem latinskoamerický stát (Uruguay, Paraguay ... s Brazílií; Bolívie ... s Argentinou)
3. **struktura dovozu/vývozu** – převážně vývoz surovin, polotovarů a potravin, dovoz hotových výrobků. Řada zemí má jednostranně zaměřen vývoz ⇒ citlivé na krize:
 - na konci 19. stol. nejbohatším státem Peru (vývoz guana ⇒ stavba železnic i v horách; po vyčerpání guana propad mezi nejchudší státy)
 - Brazílie – pokles po založení kaučukových plantáží v Africe a Asii: 1910 40 % kaučuku z Brazílie, 1920 jen 5 % (ale zotavila se).
4. **velký podíl šedé ekonomiky na tvorbě HDP** – Kolumbie, Peru, Bolívie ... prodej koky a kokainu (v Bolívii 70 % HDP, v Peru 60 % HDP ... nejsou v něm ale vykázánu oficiálně ⇒ státy jsou bohatší než je úředně uváděno)
5. **Politicky méně stabilní prostředí** – vyšší podíl extrémní levice/pravice, řada polovojenských režimů diktátorské režimy většinou ekonomicky úspěšnější (dokáží dobře utlumit sociální protesty a tak dát prostor „volnému trhu“)
6. **zemědělství** – nízká mechanizace, menší výnosy nepříznivá struktura vlastnictví půdy: je mimořádně koncentrované (většinu mají velkostatkáři – sami ji nejsou schopni obdělat, a tak ji pronajímají bezzemkům za naturálie); kapacita půdy není dostatečně využívána (údajně jen z 1/4). Základní potraviny musí dovážet.
7. **zadlužení** – stagnuje (ale i umořování dluhů něco stojí): Bolívie, Guyana, Honduras, Nikaragua ... 4 americké země na seznamu 41 nejzadluženějších zemí světa (v přepočtu na obyvatele).
8. **KLADY:** volný prostor, málo zalidněné území, nadbytek půdy, vody a nerostných zdrojů, relativně stabilní politické prostředí

ZÁPORY: nedostatek volného kapitálu, špatná infrastruktura (komunikace a energetické sítě), problémy s životním prostředím, nedostatek fosilních paliv (hledání alternativních zdrojů: auta na alkohol v Brazílii apod.), nestabilní měna (vysoká inflace s nepředvídatelným vývojem...)

Dolarizace

- **formální** ... zavedení dolaru jako úředního platidla (Ekvádor, Panama, Salvador) – zbaví se možnosti fiskální politiky
- **neformální** ... fixní zakonzervování národní měny vůči USD (Belize, Bahamy, Barbados, země OECS (východokaribský dolar))
- dochází ale i k zpětnému uvolnění měny od USD: 1999 Brazílie, 2002 Argentina

EKONOMICKÉ INTEGRACE

NAFTA (Severoamerická zóna volného obchodu, od 1. 1. 1994; *USA, Kanada, Mexiko*, → odbourání cel ve společném obchodu, uvolnění pohybu pracovních sil

MERCOSUR (Společný trh jižního cípu, od 1. 1. 1995; *Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay*; přidruženy také Chile, Bolívie, → cílem je vytvoření společného trhu

CARICOM (Karibské společenství a společný trh): 14/13 států Karibiku (většinou bývalé britské kolonie), cílem je společný trh (dnes překážky: rozdílná úroveň a vzájemná vzdálenost)

- v rámci CARICOMu užší integrační uskupení *OECS* (Organizace východokaribských států): 9 členů (z toho 2 přidružení), 7 z nich zavedlo společnou měnu východokaribský dolar (vázaný pevně na USD), dlouho uvažují o politické integraci (pokus o Západoindickou federaci po 3 letech ztroskotal)

ANGLOAMERICKÝ EKONOMICKÝ MAKROREGION

Socioekonomické regiony (mapa viz Regionální zeměpis světadílů)

1. Nová Anglie / v Kanadě Přímořské provincie
2. Francouzská Kanada
3. Jádru Angloameriky
4. Jih
5. Zemědělské srdce
6. Jihozápad
7. Vnitřní periferie
8. Západní pobřeží
- 9.

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

9 372 571 km², 290 mil. obyvatel (2002)

hlavní město: Washington

jazyky: angličtina (82,1 %, úřední ve většině států), španělština (10,7 %) (sčítání 2002)

typ státu: prezidentská republika, federace

správní členění: 50 států, 1 federální území

národnosti: běloši 77,1 % (z toho běloši nehispanšského původu 69,1 %), černoši 12,9 %, Asijci 4,2 %, Indiáni a domorodci z Aljašky 1,5 %, Havajané a ostatní domorodci z Tichomoří 0,3 %, ostatní 4,0 %; 12,5 % obyvatel USA je hispanšského původu, 0,6 % (1 704 000 obyvatel) se hlásí k českému původu (sčítání 2000)

náboženství: protestanti 56 %, katolíci 28 %, židé 2 %, ostatní 4 %, žádné 10 % (1989)

HDP/obyv.: 37 600 USD (2002)

měna: americký dolar (USD) = 100 centů

- **území** : 50 spolkových zemí, 1 federální distrikt hlavního města, 3 autonomní území + přidružené Portoriko a Společenství Severní Mariany, kontinentální část USA: Aljaška, Havajské souostroví (sopka Mauna Kea 4205 m, Mauna Loa 4168m)

- **podnebí:**

- omezený vliv Tichého oceánu (příčinou = Kordillery ⇒ srážkový stín)
- pronikání vzduchu podél Z pohoří ⇒ proměnlivé počasí i teploty
- na JV častá tornáda a hurikány
- ovlivnění mořskými proudy (Labradorský na atlantském a Kalifornský na tichomořském pobřeží)

- **vegetace**

- Aljaška = tundra, lesotundra, severní jehličnaté lesy
- Kaskádové pohoří = jehličnaté a smíšené lesy
- Appalačské pohoří = listnaté lesy
- Velké planiny = prerie
- JV USA = subtropické rostlinstvo
- Havaj = vlhké tropy s množstvím endemitů

! více jak 60 národních parků (Yellowstonský, Yosemitešský, Grand Canyon, Bryce Canyon)!

NEROSTNÉ SUROVINY

- **železná ruda** : u Hořejšího jezera
- **barevné kovy** : v Kordillérách (Mo - 1.místo, Cu - 2.místo, Au a Ag - 2.místo)
- **síra** : ústí Mississippi
- **fosfáty** : na Floridě
- **solí**: v Appalačském pohoří
- **uran**: na Koloradské plošině
- **pálivoenergetické suroviny**: černé uhlí v Appalačském pohoří (2. místo), zemní plyn v Texasu, ropa v Mexickém zálivu (3. místo), na Aljašce a v Kalifornii, zemní plyn (2. místo)

EKONOMIKA

1. obtížné charakterizovat
2. chybějící feudální systém → rozvoj farmaření → rozvoj řemesel → vznik dopravní sítě → příliv mladých lidí → dynamický vývoj vědecko-technického směru
3. dynamický vývoj politického systému → odstranění otrokářství, zrovnoprávnění žen a indiánů, posílení občanské společnosti, práv a svobod jedince, odstranění rasové diskriminace
4. podpora individuálních schopností, svoboda projevu, odstranění diskriminace a útlatku
5. 19. stol. → vstup do stádia monopolizace → vznik nadnárodních společností
6. prosazení tzv. ideálu selfmademan → jedinec, který se dokáže prosadit vlastní pílí a podnikavostí
7. prostor mezi megapolemi nazůstal periferií, ale intenzivně se zapojoval do ekonomiky → zemědělské a turistické oblasti

I. PRŮMYSL

průmyslové pásy :

- **severovýchodní pás** : jádrová oblast (od Bostonu k Chicagu) ⇒ těžební, strojní, kosmický, chemický, elektrotechnický,...., př. New York, Philadelphie, Washington, Detroit, Cleveland, Pittsburgh
- **jihovýchodní (Appalačská) oblast** : Atlanta – těžební, petrochemický, hutnictví Al, textilní,...
- **centrální Florida** : nesespecializované př. Miami
- **pobřeží Mexického zálivu** : těžební, elektronický a chemický průmysl, zpracování a přeprava bavlny, tabáku a cukrové třtiny, př. New Orleans
- **Tichooceánské pobřeží** : Los Angeles, San Francisco, San Diego – výroba zbraní a letadel, náročné technologie ⇒ technologický park v Silicon Valey, Standfordova Univerzita; SZ: Seattle, Portland, Vancouver → zpracování ryb, výroba letadel př. Boeing v Settlu

elektrická energie – tepelná (72% - př. Pittsburgh), jaderné (20%), vodní (8% - přehr.Powell)

hutnictví hliníku – historicky založené okolo města Duluth, na řece Columbi a Tennessee → hydroelektrárny barevných kovů – u nalezišť (např. Kordilléry) a v přístavech

strojírenství – Detroitu (auta → General Motors a Ford), Boeing v Seattlu (letecký dále v Kalifornii), loďařský, elektronický (IBM, Motorola)

chemický – Exxon/Mobil, Chevron/Texaco; Mexický záliv, přístavy JV USA

spotřební → potravinářský (Coca Cola, Philip Morris), filmová studia, textilní (Nike, Wrangler)..

II. ZEMĚDĚLSTVÍ

60% rozlohy = zemědělská půda, ! je přebytkové !

- kukuřičný pás (Corn belt) – od Velkých jezer na jih (mezi Ohiem a Nebrascou) ⇒ píce, zelenina, prasata, dobytek,...
- pšeničný pás (Wheat belt) – SZ a JZ od kuk.pásu ⇒ černoze, dobytek
- bavlníkový pás (Cooton belt) – JV a J USA ⇒ tabák, arašidy, sója, bavlník

+ Centrální údolí v Kalifornii (závlahové zemědělství ⇒ vinná réva, zelenina a subtropické ovoce)

- chov skotu (3. místo), prasat (2.místo) ⇒ 1. ve výrobě masa

Doprava: významná automobilová , železniční (5 pacifických tratí), letecká doprava dále pak potrubní (ropa,..), vodní (Mississippi), námořní (Houston, NYC, L.A.,)

III. SLUŽBY

- *cestovní ruch*: zejména Florida, Kalifornie, Havajské o., NYC

ZAJÍMAVOSTI

- Mammoth Cave (Mamutí jeskyně) – nejdelší jeskynní systém na světě, Kentucky
- Mt. Rushmore – skalní portrét čtyř amerických prezidentů, Black Mountains, sev. Dakota
- Zábavní centra: Astroworld, Seaworld
- Osobnosti: Edgar Allan Poe, Ernest Hemingway, Mark Twain, Jack London

KANADA**rozloha:** 9 976 140 km²**hustota zalidnění:** 3,23 obyv./km²**počet obyvatel:** 32 207 000 (odhad červenec 2003)**přirozený / celkový přírůstek:** + 0,34 / + 0,94 % (2003)**hlavní město:** Ottawa**jazyky:** angličtina (úř.) 59,3 %, francouzština (úř.) 23,2 %**typ státu:** parlamentní monarchie, království (Comm.), federace**správní členění:** 10 provincií, 3 teritoria; Alberta, British Columbia, Manitoba, New Brunswick, Newfoundland, Nova Scotia, Ontario, Prince Edward Island, Québec, Saskatchewan, Northwest Territories, Yukon, 1.4. 1999 Nunavut v SZ Teritoriích**národnosti:** obyvatelé britského a irského původu 28 %, obyvatelé francouzského původu 23 %, ostatní Evropané 15 %, Indiáni 2 %, ostatní (Asijci, Afričané, Arabové) 6 %, míšenci 26 %**náboženství:** katolíci 46 %, protestanti 36 %, ostatní 18 % (sčítání 1991)**HDP/obyv.:** 29 400 USD (2002)**měna:** 1 kanadský dolar (CAD)***povrch:***

- arktická nížina
- Kanadský štít
- Pohoří sv. Eliáše (Mt. Logan 5951m n.m.)
- Velké planiny
- Appačské pohoří

vodstvo: Mackenzie, řeka svatého Vavřince, Columbie, Churchill, Nelson, Severn, Albany, Fraser,.. + Velká jezera (viz Severní Amerika)**ponbí:** arktické či subarktické, na J mírnější arktické ostrovy a výšky Kordillér pokrývá věčný sníh**vegetace:** tundry, lesotundry, jehličnaté lesy (S), smíšené lesy (JV) a prémie (J), národní park Wood Buffalo (buvoli, medvědi, sobi, losi, bobři,..)**NEROSTNÉ BOHATSTVÍ**

- barevné a drahé kovy : (nikl, zinek, uran – 1. místo, přední producent olova, zlata, stříbra, platiny, - V část Laurentinské plošiny)
- železná ruda : pol. Labrador, okolí Hořejšího jezera
- zemní plyn a ropa (provincie Alberta, šelf Severního ledového oceánu, dolní tok Mackenzie)
- draselné soli (provincie Saskatchewan)

EKONOMIKA**I. PRŮMYSL****těžební** – (viz nerostné bohatství)**hutnictví** : - železa a oceli – okolí Hamiltonu

- hliníku – v blízkosti hydroelektráren, hl. Britská Kolumbie (2.místo)

- niklu – Sudbury v Ontáriu, Lyn Lake v Manitobě

elektrická energie – vodní (60% - La Grande, Churchill Falls na Labradoru), jaderné (15%)**strojírenství** – auta (Windsor, Toronto, Oshawa), letadla (Toronto, Montreal, Winnipeg), lokomotivy, obráběcí stroje, zemědělské stroje, elektrotechnický, elektronický)**petrochemický** – Edmonton, Calgary, Vancouver, Quebec

dřevozpracující – největší producentem novinového papíru, Vancouver, Montreal, Ottawa, Edmonton St. John

II. ZEMĚDĚLSTVÍ tzv. farmářská velkovýroba

- masný skot (préerie Albery a Saskatchewanu), prasata, ovce,
- mléčný skot (Ontario),
- kožešinová zvířata (S Kanady – bobři, norci, lišky)
- obilnářský pás (Edmonton – Regina – Winnipeg)
- pšenice (6.místo), ječmen (2. místo), oves, žito, kukuřice, brambory, řepka, len, ovoce a zelenina

Ekonomické jádro → jih : Ontario, Quebec (Toronto, Montreal), Britská Kolumbie → obchod se zeměmi APEC

doprava: letecká, železnice (3.místo), silniční (transkanadská dálnice), říčně-námořní

osídlení: megapole mezi Torontem a Hamiltonem (zejména Anglokanaďané a Frankokanaďané)

5 ekonomických regionů:

Atlantský
Centrální
Prérijní
Pacifický
Arktický

ZAJÍMAVOSTI (pro seminář)

Arktické souostroví Kanady tvoří většinu území teritoria Nunavut a část Severozápadních teritorií. Mezi nejvýznamnější ostrovy patří: **Baffinův ostrov** (5. největší ostrov světa, v jeho jižní části se nachází hlavní město Nunavutu Iqaluit (4556 obyv. – 17 % obyv. Nunavutu), **Viktoriin ostrov** (9. největší ostrov světa, 2/3 ostrova spadají pod správu Nunavutu, zbytek pod správu Severozápadních teritorií), **Ellesmerův ostrov** (10. největší ostrov světa, více než pětina ostrova chráněna národním parkem (ledovce, fjordy), na ostrově se nachází nejseverněji položené sídlo na světě – Alert – a také nejvyšší hora Nunavutu Barbeau Peak (2616 m n. m.)).

Toronto - 3,5 mil.obyvateľ, provincie Ontario, multikulturní město na břehu jezera Ontario, součástí města i ostrovy Toronto Islands, dominantou města CN Tower (553m) – nejvyšší vyhlídka na světě ve výšce 447 m (otáčející restaurace), nejdlejší ulice na světě – Yonge street – cca 60 km, v centru Stará radnice (Old city hall) a Nová radnice (New city hall), obrovské nákupní centrum Eaton hill se zhruba 300 obchody (6 podlaží)

Ottawa - hlavní město Kanady, 1 mil. obyvatel, provincie Ontario, v centru města sídlo kanadského parlamentu, (3 budovy stavělo 1700 dělníků o denní mzdě 80 kanadských centů), nad řekou Ottawou socha geografa Samuela de Champlaina, zakladatele města Quebecu, památník Terryho Foxe, kanadského chlapce, který se rozhodl zvítězit nad rakovinou přechodem Kandy ze západu na východ, Muzeum civilizace – indiánské totemy a obydlí dovezené z oblastí západní Kanady

Montreal - 4 mil.obyvateľ, provincie Quebec, největší francouzsky mluvící město mimo Francii na ostrově uprostřed řeky Sv.Vavřince, 1/3 obyvatel mluví anglicky (západ Montrealu), 2/3 francouzsky (východ Montrealu), velké etnické čtvrtě Židů, Číňanů, Japonců, Vietnamců a Italů, světová výstava Expo v roce 1967, závodní dráha Formule 1, olympijské hry v roce 1976

Nunavut je nejmladším a největším z teritorií Kanady. Vznikl odštěpením od rozlehlých Severozápadních teritorií 1.dubna 1999. Hlavní město Nunavutu je Iqaluit (dříve Frobisher Bay) na východu Baffinova ostrova. Dalšími významnými městy jsou Rankin Inlet a Cambridge Bay. Teritorium má jen 28 200 obyvatel.

Inuité (doslova „lidé“), kteří byli dříve nazýváni Eskymáci (doslova „jedlíci syrového masa“), tvoří naprostou většinu obyvatel Grónska a kanadského teritoria Nunavut. Jejich životní styl se již značně přizpůsobil moderní době, řada kulturních zvláštností ale přetrvává: za luxusní obydlí jsou dnes považována kovová iglú, k přemísťování osob a nákladů se využívají tažní psi, rozvíjí se tradiční inuitské umění.